

bir hukuk afeti: acele kamulaştırma

Bir ülkenin deprem gibi afetlere karşı gerekli tedbirleri alırken “acele” davranması, korunmaya çalışılan -başta insan yaşamı olmak üzere- değerler açısından anlaşılır karşılanabilir. Şimdiye kadar geç kalınmış olması düşünüldüğünde, bu “acelecilik” bir zorunluluk olarak da kabul edilebilir. Ama bunu yaparken hukuku yok saymak gerekli midir?

Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’un “**Uygulama İşlemleri**” başlıklı 6. maddesine göre; “**Bu Kanun uyarınca tesis edilen idari işlemlere karşı tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu uyarınca dava açılabilir. Bu davalarda yürütmenin durdurulmasına karar verilemez.**” Burada kastedilen davalar, afet riski altındaki alanlarda alınan acele kamulaştırma kararları hakkında açılacak davalardır. Mahkemeler, idari işlemlerin açıkça hukuka aykırı olması ve telafisi imkansız zararlara neden olması koşullarını taşıması halinde, yürütmeyi durdurma kararı verir. İnsanların evlerinin ve yaşam alanlarının topyekün ortadan kaldırılması sonucunu doğuracak bir idari işlemde; telafisi imkansız zararların ortaya çıkacağı açıktır. Böyle

bir uygulama karşısında yürütmeyi durdurma kararı verilmesini engellemek, yurttaşların adalete erişim hakkını ortadan kaldırmak anlamına gelecektir. Eğer yürütmeyi durdurma kararı verilmeyecekse bu davalarda yıllar sonra alınacak bir iptal kararının da hükmü kalmayacaktır. Yurttaşların hak arama özgürlüğünü ortadan kaldırmak pahasına hukuki çareden yoksun bırakılmaları ve boyun eğmeleri istenen acele kamulaştırmaya daha yakından bakmakta fayda var.

Bakanlar Kurulu’nun 2012 yılında yaptığı neredeyse bütün toplantılarında, Türkiye’nin farklı yörelerindeki taşınmalara “acele kamulaştırma” yöntemiyle el konulduğuna dair kararlar alınıyor. Özellikle, HES, madencilik, boru hattı, kentsel dönüşüm, otoyol, hızlı tren projelerinde mevzuatımızda istisnai bir yol olarak düzenlenen acele kamulaştırma yöntemi, olağan kamulaştırmaların yerini almaya başladı.

Hukukçu olmayan ve konuya ilgili olmayan kişiler için karışık gibi görünse de aslında acele kamulaştırmanın ne olduğu ve hangi hallerde uygulanabileceği Kamulaştırma Kanunu’nda ve Danıştay’ın son yıllarda verdiği çok sayıda mahkeme kararında gayet net

ve anlaşılabilir şekilde ifade edilmektedir. 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun "Acele Kamulaştırma başlıklı 27. maddesinde: **"3634 Sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleciliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında(...) seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına 10. maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabilir."** kuralına yer verilmiştir. Kanundaki **"el konabilir"** ifadesi dikkat çekicidir. Çünkü üstün bir erk tarafından eşitsiz bir ilişki içerisinde mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması söz konusudur.

Kamulaştırma Kanunu'nun yukarıda alıntı yaptığımız 27. maddesinin atfı yaptığı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'na da yakından bakarak konuyu biraz daha somutlaştırabiliriz. 3634 Sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun 1. maddesinde; **"Seferberlik ve savaş hali ile bu hallerin henüz ilan edilmemiş olduğu ancak savaşı gerektirebilecek bir durum meydana geldiği gerginlik ve kriz dönemlerinde yapılacak seferberlik hazırlıkları ile kıtaların toplanması esnasında, alelade vasıtalarla temin edilemeyen bütün askeri ihtiyaçları veya hizmetleri bu Kanun hükümleri dairesinde vermeye veya yapmaya her şahıs borçludur"** denilmek suretiyle kanunun hangi koşullarda uygulanacağı belirtilmiştir. 3634 Sayılı Kanun'un 4. maddesine göre; **"Bu kanunun koyduğu mükellefiyetin tatbikini istemek salâhiyeti ancak ciheti askeriye aittir."** Görüldüğü üzere savaş halinde dahi **"askeriye"** bu yetkiyi doğrudan kullanamayacak, Bakanlar Kurulu'ndan talepte bulunacaktır. Bu kanunun 1939 yılında 2.Dünya Savaşı öncesinde savaşa hazırlık kapsamında çıkarıldığı

rıldığı da hatırlatalım. Savaş sırasında cephane ve asker yığınağı, askeri üs, askeri hastane, askeri yol ve köprüler için ihtiyaç duyulan taşınmazlara bu yolla el konularak olağan kamulaştırmayla zaman kaybedilmemesi öngörülmüştür. Kanun biraz eski tarihli olduğundan süvarileri birliklerindeki atların ihtiyacı olan yemlerin tedariki için tarlalara el konulabileceği ya da askerin ekme ihtiyacı için fırınlara el konulabileceği vs hükümlere kanunda yer verilmiştir.

Acele kamulaştırmanın bir Savaş Hukuku uygulaması olduğu açıkça görülüyor. Kamulaştırma Kanunu'nda savaş, seferberlik, yurt savunması ve diğer olağanüstü haller dışında **"aceleciliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak haller"** denilerek Bakanlar Kurulu'na bir esneklik tanınmıştır. Son yıllarda Türkiye'de bir savaş ve seferberlik ilanı söz konusu olmadığından, acele kamulaştırma kararı verilebilmesi için geriye Bakanlar Kurulu'na tanınan bu "esnek" yetki kalıyor. Danıştay'a göre ise; **"Bakanlar Kurulunca karar verilebilmesi için de kamu yararı ve kamu düzenine ilişkin olma halinin maddede yer alan diğer iki koşula paralel nitelik taşıması gerektiği açıktır."** Bu içerikte verdiği sayısız kararında Danıştay, Bakanlar Kurulu'na tanınan takdir yetkisinin yurt savunması ve Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'ndaki koşullar çerçevesinde gündeme geleceğini belirtmiştir.

Bu kadar açık ve net ifade edilmesine rağmen, her gün Resmi Gazete'de ülkemizin değişik yörelerindeki projeler için Bakanlar Kurulu tarafından el koyma kararları alındığını okuyoruz. Savaş zamanında Genelkurmay'ın sahip olmadığı el koyma yetkisi, şu anda kentsel dönüşüm, afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi, HES, siyanürlü altın madenciliği, termik santral gibi ekolojik açıdan sakıncalı projeleri yapan şirketler lehine kullanılıyor. Belki de adı konulmamış bir savaşın içindeyiz: Sermayenin doğaya ve yaşam hakkımıza karşı savaşı. Buna hukuku da eklemek lazım.

